

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Γύρω από τη συνανάγνωση λογοτεχνικών κειμένων στη διδακτική πράξη:

ΕΝΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ Α' ΛΥΚΕΙΟΥ

ΒΙΤΖΕΝΤΖΟΣ ΚΟΡΝΑΡΟΣ

Ερωτόκριτος

Εισαγωγή: Α', στ. 1-18

Του κύκλου τα γυρίσματα που ανεβοκατεβαίνουν,
και του τροχού που ώρες ψηλά κι ώρες στα βάθη πηαίνουν,
και του καιρού τ' αλλάματα που αναπαημό δεν έχου,
μα στο καλό κ' εις το κακό περιπατούν και τρέχου
και των αρμάτων οι ταραχές, έχθρητες και τα βάρη, 5
του Έρωτα η εμπόρευση και της φιλίας η χάρη,
αυτάνα μ' εκινήσασι τη σήμερον ημέρα
ν' αναθιβάλω και να πω τά κάμαν και τά φέρα
σ' μια κόρη κ' έναν άγουρο που μπερδευτήκα ομάδι
σε μιά φιλιάν αμάλαγη, με δίχως ασκημάδι. 10
Κι όποιος του πόθου εδούλεψε εισέ καιρόν κιανένα
ας έρθει για ν' αφουκραστεί ό,τι 'ναι εδώ γραμμένα,
να πάρει ξόμπλι κι αρμηνειά, βαθιά να θεμελιώνει,
πάντα σ' αμάλαγη φιλιάν, οπού να μην κομπώνει
γιατί όποιος δίχως πιβουλιά τον πόθο του ξετρέχει, 15
εις τη αρχή α βασανιστεί, καλό το τέλος έχει.
Αφουκραστείτε το λοιπό κι ας πιάνει οπού 'χει γνώση,
για να κατέχει αλλού βουλή κι απόκριση να δώσει.

Βιτσέντζος Κορνάρος, *Ερωτόκριτος* (επ. Στυλ. Αλεξίου), Αθήνα, Ερμής, 1980, 11.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΑ ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΓΙΑ ΣΥΝΑΝΑΓΝΩΣΗ ΜΕ ΤΟ ΠΡΟΟΙΜΙΟ ΤΟΥ ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΥ

Α': Άξονας συνανάγνωσης: Το θεματικό στοιχείο του τροχού της τύχης

Α1. Μάρκος Αντώνιος Φώσκολος, *Φορτουνάτος* (επ. Στ. Ξανθουδίδης), Εν Αθήναις, Εκδοτικός Οίκος «Ελευθερουδάκης», 1922, 31-32: στ. 1-8, 19-32. (Για τον συσχετισμό του θέματος της τύχης στον πρόλογο του Φορτουνάτου με το ίδιο θέμα στο προοίμιο του Ερωτόκριτου, βλ. ενδεικτικά Μαρίνα Ροδοσθένους, «Το θέμα της Τύχης' στον πρόλογο της κωμωδίας του Φόσκολου *Φορτουνάτος*: Σύνδεση με 'του κύκλου τα γυρίσματα' στη μυθιστορία του Κορνάρου *Ερωτόκριτος*», Πεπραγμένα Ι' Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου, τ. Β3, Ανάτυπο, Χανιά, Φιλολογικός Σύλλογος «Ο Χρυσόστομος», 2011, 465-480: <https://www.academia.edu/19764536>)

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Φ. 344 δις, α

Πρόλογος, τότε κάνει η Τύχη.

Τούτη μου ή σβίγα, άποϋ κρατῶ στο χέρι και γυρίζω,
τούτα τὰ μάτια, άποϋ ὡς τυφλή παντοτινά σφαλίζω,
έτούτη μου ή κεφαλή, ὁποϋ με μιλιά δεμένη
βρίσκειται στην ὀμπρός μερὰ και ὀπίσω μαδισμένη,
έτούτοι, άποϋ εις τή σβίγα μου θωρείτε και γυρίζου, δ
και ἄλλοι στο βάθος κείτουνται, και ἄλλοι ψιλά καθίζου,
και ἄλλα σημάδια πλειότερα, άποϋ σε με θωρείτε,
κρίνω πῶς νά 'ναι ἀφορμή, ποιά 'μι νά θυμηθῆτε.

'Εγώ 'μι, άποϋ τει ἀπόκοτους και τούς ἀνεργισμένους,
τει πρόθυμους, τει ποθητούς και ἔλους τει προκομ-
[μένους 20

Φ. 344 δις, β

αἰδάρω, κ' εις τει σβίγας μου τὸ ψῆλος τει ἀνεδάζω,
και πλούτη, δόξες και τιμές νά πάρουσι σπουδάζω,
και τει ἀνεργους και τει δειλιούς και τει παραθεσμιά-
[ρους

τει ἀνάμελους και τούς ὀκνοῦς και ἔλους τει ἀνεπα-
[ψάρους
αὐτούς στη σβίγα μου ζερδὰ πάλι τούσε γυρίζω, 25
και κάτω πρὸς τὰ βάθη τει στον πάτο τει γκρε-
[μνίζω,

και δὲ λογιάζουν οἱ λωλοί, πῶς ή παραθεσμιά τως
ή δειλικσι ή ἀνάπαφι πῶς ή ἀναμελιά τως
εἶναι ἀφορμή και στέκουσι πάντα τως ξεπεσμένοι,
και ἀπὸ τιμές πολλὰ γδυμονί, φτωχοί και ρημα-
[σμένοι, 30

μὰ λέσι, πῶς τὸ ριζικό τῶς φταίγει, ὡς λογιάζου,
και μοναχὰς τή μοῖραν τως καθημερινὸ ἀτιμάζου.

σβίγα= ροδάνι, μικρός τροχός που παίρνει κίνηση από ένα μεγαλύτερο και έτσι περιστρέφεται με μεγαλύτερη ταχύτητα και κινεί το αδράχτι πάνω στο οποίο τυλίγεται το νήμα

A2. Ρίμες αγάπης: ποίημα 154

Το ποίημα αναφέρεται στο ευμετάβλητο της τύχης και στη συνακόλουθη απότομη μεταστροφή της ανθρώπινης κατάστασης.

Όταν ή τύχη στρέψη τὴν θωριάν της
ἀποὺ **κάνειν ἀποὺ ἔχεν πρώτα φίλον,**
γυρίζει τόσα τὸν τροχὸν σὰν μύλον
καὶ ρίχνει εἰς δυστυχίαν πάσα φιλιάν της.

Κ' ἐκεῖνος ἀποὺ χαίρετον **στὰ ὕψη**
μέ τόσην του τιμὴν δόξα ντυμένος,
ταλαίπωρος καὶ πάντα πικραμμένος
γίνεται τότε μέ στήν μαύρην θλίψην.

Καὶ **σὰν φυτὸν ἄφνου ξηριζωμένος**
δὲν στρέφει πγίον στήν πρώτην εὐτυχίαν
κι ἂν ἰστραφῆ δὲν ἔν ποτὲ ὁμοία
τῆς πρώτης του χαρᾶς πού 'το ντυμένος.

Καληώρα κείνου τοῦ θνητοῦ, ἀποὺ τὸ διάβαν βρίσκει
ἔς τοῦτον τὸν ἄγριον ποταμὸν ὅπου ζοῦν τὸν λέγουν,
στήν ποιάν, εἰς ὅσα νὰ χαροῦν, ὕστερα κλαίγουν
ὅτι σὸ τέλος πασανεῖς γυμνὸς μεινίσκει.

Themis Siapkarakas-Pitsillidès, *Le Pétrarquisme en Chypre: Poèmes d' Amour*, Paris-Athènes, Les Belles Lettres, 1975, 336:

http://georgakas.lit.auth.gr/dimodis2/index.php?option=com_chronoforms&chronoform=s_howErgo&ergoID=66

ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ:

1. «Η τύχη ως μια ανώτερη δύναμη ή ένας απρόβλεπτος, αστάθμητος παράγοντας που καθορίζει την έκβαση των ανθρώπινων υποθέσεων, αποτελεί ένα από τα κύρια θέματα ή μοτίβα που επανέρχονται στα λογοτεχνικά κείμενα του Μεσαίωνα και της Αναγέννησης, φυσικά, και σε πολλά έργα της δημόδους γραμματείας μας».
2. «Η εικόνα του τροχού της Τύχης ή της Μοίρας αντανακλά μια ιδιαίτερα διαδεδομένη αντίληψη της εποχής, που σχετίζεται με το ευμετάβλητο της ανθρώπινης κατάστασης, ιδέα που διέπει ολόκληρο το ποίημα. Συνιστά προσφιλές αλληγορικό μοτίβο της δυτικής μεσαιωνικής και αναγεννησιακής λογοτεχνίας».

ΑΡΧΕΙΟ ΓΕΩΡΓΑΚΑ (Όπου πλούσιο υλικό για την πρώιμη νεοελληνική λογοτεχνία):

http://georgakas.lit.auth.gr/dimodis2/index.php?option=com_chronoforms&chronoform=s_howErgo&ergoID

Βλ. Όλγα Τσαντσάνογλου, «Του έρωτος οι μπόρεςες και τση Φιλιάς η χάρη: Η εξέλιξη της ακριτικής ανδρείας σε ιπποτισμό», Θεσσαλονίκη, 2015:

A3. Γιώργος Σεφέρης, *Ερωτικός λόγος*

Α'

Ρόδο της μοίρας, γύρευες να βρεις να μας πληγώσεις
μα έσκυβες σαν το μυστικό που πάει να λυτρωθεί
κι ήταν ωραίο το πρόσταγμα που δέχτηκες να δώσεις
κι ήταν το χαμογέλιο σου σαν έτοιμο σπαθί.

Του κύκλου σου το ανέβασμα ζωντάνευε τη χτίση
από τ' αγκάθι σου έφευγε του δρόμου ο στοχασμός
η ορμή μας γλυκοχάραζε γυμνή να σ' αποχτήσει
ο κόσμος ήταν εύκολος· ένας απλός παλμός. [...]

Δ'

[...] Στη φαντασία θα γύριζαν τα χωρισμένα φίδια
(Το δάσος λάμπει με πουλιά βλαστούς και ροδαμούς)
μένουν ακόμη τα σγουρά γυρέματά τους, ίδια
του κύκλου τα γυρίσματα που φέρνουν τους καημούς.

Γιώργος Σεφέρης, *Ποιήματα*, Αθήνα, Ίκαρος, ¹³1981 (1940), 27, 31.

Β' : Άξονας συνανάγνωσης: Το θέμα της δύναμης του έρωτα («του Έρωτα η εμπόρεση»)

B1. Γεώργιος Χορτάτσης, *Ερωφίλη* 585-605 [Ύμνος στην παντοδυναμία του Έρωτα]

Η Ερωφίλη περιλαμβάνει τέσσερα χορικά τα οποία εκφωνούνται στο τέλος των τεσσάρων πρώτων πράξεων από τον Χορό των Κορασίδων της κεντρικής ηρωίδας. Στο πρώτο χορικό υμνείται η παντοδυναμία του Έρωτα σε 22 τρίστιχες στροφές με ενδεκασύλλαβους στίχους και πλεκτή ομοιοκαταληξία, από τις οποίες εδώ ανθολογούνται οι επτά πρώτες, που ανήκουν στην έκθεση του γενικού θέματος, πριν ο ποιητής περάσει να το συνδέσει με την υπόθεση του συγκεκριμένου έργου. Το χορικό αυτό επιτελεί δύο λειτουργίες: α) τη θεματολογική αντίστιξη με τον ζοφερό κόσμο της ματαιότητας που περιέγραψε ο Χάρος στην Πρόλογο, και β) τη γεφύρωση ανάμεσα στην «έκθεση» των ανδρών (Πανάρετος-Καρπόφορος, και Βασιλιάς-Σύμβουλος) στην Α' Πράξη, και την «έκθεση» των γυναικών (Ερωφίλη-Νένα) που θα ακολουθήσει αμέσως στη Β' Πράξη (Πούχνερ 2006, 44).

ΧΟΡΟΣ

Έρωτα, πού συχνιά σ' τσι πλιά μεγάλους   585
κι όμορφους λογισμούς κατοικημένος
βρίσκεσαι, τσι μικρούς μισώντας τσ' άλλους·

κ' έτσι 'σαι δυνατός και μπορεμένος,
και τόση χάρην έχου τ' άρματά σου,
πού βγαίνεις πάντα μ' όλους κερδεμένος·   590

μάλλιος τόσα 'ν' τὰ βρόχια τὰ δικά σου

γλυκιά, και μετ' αὐτὸ τόση ἔχου χάρη,
π' ὅποιο κι ἂν ἐμπερδέσα εὐχαριστᾶ σου.

Κι ἄγριος ὡς θέλει νὰ ἴναι και λιοντάρι
πάσα κιανεῖς, συμπέφτει μετὰ σένα 595
και πεθυμᾷ πληγὴ ἀπὸ σε νὰ πάρει.

Κι ὄχι οἱ ἀθρῶποι μόνο γνωρισμένα
σ' ἔχουσι τί μπορεῖς και πόσα ξάζεις,
μὰ τὰ βερτόνια αὐτὰ τ' ἀκονισμένα

στὸν οὐρανό, ὄντα θέλεις, ἀνεβάζεις 600
μ' ἀποκοτιὰ και δύναμη μεγάλη,
και τὴν καρδιὰ τοῦ Ζεὺ τὴν ἴδια σφάζεις·

και τόση παιδωμὴ και τόση ζᾶλη
τοῦ δίδεις, ἀπ' ἀφήνει τὸ θρονί του
κ' ἔρχεται ἐδῶ στὴ γῆ με πρόσοψη ἄλλη. 605

Γεώργιος Χορτάτσης, *Ερωφίλη* (επ. Στυλιανός Αλεξίου – Μάρθα Αποσκήτη), Αθήνα, Στιγμῆ, 2001, 123.

B2. Οδυσσέας Ελύτης, Μονόγραμμα IV

Οι πελώριες λιάνες και των ηφαιστειῶν οἱ λάβες
Θα ἴρθει μέρα, μ' ακοῦς
Να μας θάψουν, κι οἱ χιλιάδες ὑστερα χρόνοι
Λαμπερά θα μας κάνουν πετρώματα, μ' ακοῦς
Να γυαλίσει ἐπάνω τους η ἀπονιά, μ' ακοῦς
Των ἀνθρώπων
Και χιλιάδες κομμάτια να μας ρίξει

Στα νερά ἕνα ἕνα, μ' ακοῦς
Τα πικρά μου βότσαλα μετρώ, μ' ακοῦς
Κι εἶναι ο χρόνος μια μεγάλη ἐκκλησία, μ' ακοῦς
Ὅπου κάποτε οἱ φιγούρες
Των Ἀγίων
Βγάζουν δάκρυ ἀληθινό, μ' ακοῦς
Οἱ καμπάνες ἀνοίγουν ἀψηλά, μ' ακοῦς
Ἐνα πέρασμα βαθύ να περάσω
Περιμένουν οἱ ἄγγελοι με κεριά και νεκρώσιμους ψαλμοῦς
Πουθενά δεν πάω, μ' ακοῦς
Ἢ κανεῖς ἢ κι οἱ δύο μαζί, μ' ακοῦς

Το λουλούδι αὐτὸ τῆς καταιγίδας και, μ' ακοῦς
Τῆς ἀγάπης
Μια για πάντα το κόψαμε

Και δε γίνεται ν' ανθίσει αλλιώς, μ' ακούς
Σ' άλλη γη, σ' άλλο αστέρι, μ' ακούς
Δεν υπάρχει το χώμα, δεν υπάρχει ο αέρας
Που αγγίξαμε, ο ίδιος, μ' ακούς

Και κανείς κηπουρός δεν ευτύχησε σ' άλλους καιρούς

Από τόσον χειμώνα κι από τόσους βοριάδες, μ' ακούς
Να τινάξει λουλούδι, μόνο εμείς, μ' ακούς
Μες στη μέση της θάλασσας
Από μόνο το θέλημα της αγάπης, μ' ακούς
Ανεβάσαμε ολόκληρο νησί, μ' ακούς
Με σπηλιές και με κάβους κι ανθισμένους γκρεμούς
Άκου, άκου
Ποιος μιλεί στα νερά και ποιος κλαίει -ακούς;
Ποιος γυρεύει τον άλλο, ποιος φωνάζει -ακούς;
Είμ' εγώ που φωνάζω κι είμ' εγώ που κλαίω, μ' ακούς
Σ' αγαπώ, σ' αγαπώ, μ' ακούς.

λιάνες= αναρριχητικά φυτά

Οδυσσεάς Ελύτης, *Ποίηση*, Αθήνα, Ίκαρος, 52008 (2002), 255-257.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

1. Τα παραδείγματα που παρατίθενται πιο πάνω είναι ενδεικτικά. Οι δυνατότητες για επιλογή άλλων κειμένων για συνανάγνωση είναι απεριόριστες.

2. Χρήσιμες διαδικτυακές πηγές άντλησης λογοτεχνικών κειμένων για συνανάγνωση:

α) ANEMOSKALA: Συμφραστικοί πίνακες λέξεων για μείζονες νεοέλληνες ποιητές

<http://www.greek-language.gr/Resources/literature/tools/concordance/>

β) Αρχείο Γεωργακά: ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ: Δημόδης Γραμματεία: Από τον Διγενή Ακρίτη έως την πτώση της Κρήτης

http://georgakas.lit.auth.gr/dimodis2/index.php?option=com_content&view=article&id=7&Itemid=189

[Πολύ χρήσιμη η θεματική κατάταξη των κειμένων στον ίδιο ιστότοπο, που διευκολύνει την αναζήτηση λογοτεχνικών κειμένων, ιδίως όταν ο άξονας συνανάγνωσης είναι θεματικός]:
http://georgakas.lit.auth.gr/dimodis2/index.php?option=com_chronoforms&view=form&Itemid=280